

I. N. 3.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA,
PRÆCIPUAS CAUSSAS
COLLISIONIS
LEGUM CIVILIA
BREVITER DELINEANS,

QUAM,

Consentiente Amplissima Facultate Philosophica
in Regia ad Auram Academia,

Sub PRÆSIDIO

M^{AG.} JOHANNIS
BILMARK,

HISTOR. & PHIL. PRACT. PROF. REG. & ORD.

Publice examinandam sifit

JOHANNES HORNBORG.

Satacundenis.

Die XX. MAJI An. MDCCLXV.

L. H. A. M. C.

ABOÆ Impressit JOH. CHRISTOPH. FRENCKELL.

S:Æ R:Æ
MAXIMÆ, MAGNÆ NEC
VI.

Illustriſſimo atque Generoſiſſimo DOMINO,

D:no A D A M O
FREDENSTJERNA,

Supremi Judicij per Magnum Ducatum Finlandia
PRÆSIDI Gravifſimo.

NEC
NOBILIſſIMIS, AMPLIſſIMIS at-
CONSILIARIIS

- D:no CAROLO LAGERBORG.
D:no CHRISTOPHORO J. RAPPE.
D:no CAROLO KROOK.
D:no CAROLO BROTTERO.
D:no JACOBO NEUMAN.
D:no PETRO JUSLEN.
D:no JOHANNI E. TÖRN.
D:no LAURENTIO SCHULTZ.
D:no MICHAELI LILIO.
D:no SAMUELI EHRENMALM.
D:no HENRICO PIPPING.

MÆCENATIBUS
MAXIMIS,

Specimen hocce Academicum in debitæ pietatis
humillime oblatum
GENEROSSISS. & NOBILISS.

cliens
JOHANNES

MAJ:TIS
NON SPECTATÆ FIDEI
RIS,

Illusterrimo & Generosissimo DOMINO,
D:no JOHANNI
L A G E R F L Y C H T ,

Supremi Judicij, quod in Magno Ducatu Finlandæ est,
PRÆSIDI & PRO-PRÆSIDI Gravissimo, nec non
ÆQUITI Aurato de Stella Polari.

NON
que CONSULTISSIMIS DOMINIS,
& *ADSESSORIBUS*

D:no JOHANNI IGNATIO.

D:no GUSTAVO IDMAN.

D:no PETRO v. TÖRNE.

D:no NICOLAO HASSELBOM.

& PATRONIS
BENIGNISSIMIS,

monumentum & in ulteriorem sui commendationem
consecratumque voluit

NOMINUM VESTRORUM

humillimus

HORNborg,

Admodum REVERENDO atque PRÆCLARISSIMO,
D: NO ABRAHAMO
M J Ö D H,
PASTORI & PRAEPOSITO Ecclesiæ Naguensis
Dignissimo, Meritissimo,
AVUNCULO HONORATISSIMO.

Si motus omnes, quibus animus meus iam blande adficitur,
exprimere possem, quot verba, tot etiam prolixæ pietatis,
Avuncule Honoratissime, cerneret notas. Tu me, utroque parente præmature orbatum & fatorum procellis exposi-
tum in domum Tuam honestissimam receperisti, receptum sovi-
sti, atque educationem vere paternam concecessisti. Te itaque
post Summum NUMEN, ceu fortunæ mee Statorem, supplex
veneror, &, dum vivo, perpetim venerabor. In pignus ve-
ro obsequii Specimen hocce Academicum, tenui Minerva elab-
oratum, quod Iibi cernuus do, dico & offero, benigne excipi-
pias, idque non ex mole sua, quæ talis est, qualem exitus re-
rum meorum habitus postulat, sed ex animo offerentis, qui
sincerus est, ponderes. Alio tempore majora & Tuo favore
digniora grati animi signa expectabis. Memet igitur eodem,
quo hactenus prosequaris amore, meamque salutem Iibi com-
mendatissimam habeas. Ego vicium DEUM T. O. M. suppli-
cibus venerabor precibus, velit Te, AVUNCULE Propri-
etissime, omni felicitatis genere abunde ornatum, in longam
annorum seriem conservare. Permansurus ad cineres usq;

AVUNCULI HONORATISSIMI

cultor obedientissimus
JOHANNES HORNBORG.

§. I.

Inter maxima, quæ DEO, Supremo rerum Moderatori, accepta referimus beneficia, haud ultimo loco ponimus, quod animis mortalium appetitum societatis indiderit. Hujus quippe stimulis aeti, nec non incommoda, quæ solitariam immane quantum premunt vitam, nimis sentientes primi homines, in statum civilem sensim sensimque commigrarunt. Ne autem maleferiotorum moliminiibus turbarentur, necesse omnino fuit, ut legibus non solum naturalibus, verum etiam civilibus munirentur (a). Quam tamen sententiam nonnulli, quod certe mireris, non admittunt, sed admodum contendunt, leges quidem naturales utiles atque necessarias esse, immo abunde sufficere ad homines in officio continendos;

leges autem civiles plurimis laborare nævis, ex quibus multa sæpe mala in rempublicam redundant. Sed hi fere sunt, qui liberaliter nimis de humana indeole sentiunt, nec homines, quales nunc sunt, sed quales esse deberent, sibi proponunt. Nemo certe sobrius negabit, quin leges Naturales ob eximiam earum præstantiam valde commendari mereantur, nec diffitemur, quin felicem mortales degerent vitam, si harum decreta placide sequi vellent; verum cum multi adeo feroci sint ingenio, ut tam enthea præcepta vel eludant, vel plane contemnant, necesse erat, ut ingravescenti malitiæ alia adhuc objicerentur repagula. Igitur introductæ fuerunt *Leges Civiles*, quæ sunt *propositiones normales*, a *Principe civibus præscriptæ*, ut *felicitas eorum conservetur & promoveatur*. Atque ad hunc finem, tamquam ad cynosuram, singula instituta dirigit bonus quisque Princeps; ita quidem, ut si a iustitiæ tramite ex ignorantia aliquando declinet in legibus ferendis, meliora edocet, easdem statim emendet. His vero in medium allatis sicut non omnium legum civilium patrocinium in nos scipimus; probe gnari, quod earum multæ, antiquissimis præsertim temporibus latæ, adeo perversæ sint, ut non actionum normæ, sed faces urbium & pestes rerumpublicarum dici debeant (*b*); ita ab omni æquitate remotum putamus, reliquas explodere leges, quod in applicatione earum incommoda quædam subinde occurrant. A præsenti enim conditione humana exspectandum non est, ut omnibus careamus malis, sed bene nobis est consultum, dum vel paucissimis

mis vel levissimis premimur. Taceo ceteras molestias, quas in legibus civilibus inveniunt harum osores, & verbo tantum moneo, quod in *Collisione harum legum lubricum* nimis caussæ suæ præsidium quærant, sicut vel præsens opella ostendet, in qua *præcipuas hujus collisionis caussas* enucleare conabimur. Sed cum arduum valde sit hoc argumentum, nec modulo ingenii nostri satis conveniat, Te B. L. enixe rogamus, velis pro ea, qua es, humanitate, juveniles has meditationes æqui bonique consulere, quamvis longe infra tuam fuerint exspectationem. Et enim

Est quoddam prodire tenus, si non datur ultra.

(a) Bene igitur PLATO Libr. III. de legibus: Ut homines absque societate mutua vivere non possunt; ita neque societas ultata atque diuturna esse potest absq; legibus. (b) Vid. PUFENDORFII *Jus Nat. & Gent.* Libr. II. Cap. I.

§. II.

Sicut multæ aliæ voces, ita etiam vocabulum *collisionis*, quod in frontispicio hujus dissertationis occurrit, a Physicis est mutuatum, atque consilio minime malo in Philosophiam Moralem, ob analogiam effectuum, introductum. Quemadmodum enim in collisione duorum corporum, quæ contraria feruntur directione vel utriusque motus, si quantitas motus untrinque fuerit æqualis, sistitur, vel si hæc inæqualis

ponatur, fortius alterum in eandem secum plagam abripit, eademque observantur phænomena, ac si hoc plane quiesceret aut abesset, illud vero cum excessu virium motum fuisse; ita etiam quotidiana docet experientia, quod duæ pluresve leges civiles diversa adeo vel præcipiant vel prohibeant, ut singulis simul satisfacere nequeamus, sed una alteri cedere debat. Collisio igitur Legum in eo consistit, quando duæ exstant leges, quæ invicem quidem non pugnant & diverso tempore commode impleri possunt, verum quibus satisfieri nequit, quando casu aliquo earundem impletio in idem temporis momentum incidit. Unde porro sequitur, quod isthæc legum collisio perversam Carneadis Philosophiam minime redoleat, neque factum aliquod simul justum & injustum esse admittat, sed casus tantum proponat, quibus conditio humana non patiatur, ut duabus simul legibus, licet in se æquissimis, plene satisfaciamus. Recte enim jam pridem docuit QUINTILIANUS (a): Nunquam legem legi esse contrariam jure ipso, sed eas casu collidi atque eveniu. Quocirca etiam hæc legum collisio a Græcis vocatur *έντασις νόμων*. Nihilo tamen minus dantur Philosophi (b), qui plane diversa in isthoc arguento sentiunt, docentque, legum civilium collisionem duobus potissimum modis contingere; uno, cum priorem legem posterior ita oppugnat, ut illa vel omnino vel ex parte perimitur; altero autem fit collisio, quando utraque lex etiam post pugnam salva ac incolmis permanet, & tantum ob casum quendam emergentem, quia utriusque satisfieri nequit, alteru-

terutram cedere, viresque suas cohibere oportet. E-
nimvero recte observavit GLAFEYUS (c), priorem
modum, a nobis jam indicatum, non collisionem,
sed mutationem vel abrogationem alicuius legis in-
volvere, ac proinde posteriorem ad collisionem le-
gum solummodo esse referendum. Denique cum le-
ges civiles, æque ac naturales, communiter dividi
soleant a Philosophis in *Præceptivas*, *Prohibitivas* at-
que *Permissivas*, quarum illæ versantur circa agenda
seu debita, istæ circa omittenda seu illicita, hæ deni-
qua circa licita; facile nunc foret ostensu, quando in-
ter singulas has legum species oriatur collisio, nisi
proposita nobis brevitas postularet, ut ad causas
hujus collisionis exponendas e vestigio nos accinge-
remus.

(a) Confr. *Institut. Orat. Libr. VII. Cap. 7.* (b) Vid. in-
primis HERTII *Comment. & Opusc. Tom. I.* atque *Dissertat. de*
Collisione Legum §. II. (c) In dem Recht der Vernunft *Libr.*
II. Cap. I. §. 179.

§. III.

Leges in civitate feruntur a Principe, cui jus &
facultas competit civium actiones ita dirigendi, ut
salus publica conservetur & promoveatur. Quamvis
autem Princeps, in excelso honoris fastigio constitutus,
pro ea, qua eminet, prudentia civium facta expen-
dat; singulorum tamen negotiorum rationes a priori

ri determinare semper non valet, sed omnis fere ejus
 scientia experientiæ atque attentioni, ad res & aetio-
 nes obvias adhibitæ, suos debet natales, suumque
 fundamentum. Enimvero cum nemini mortalium da-
 tum sit, omnia simul observare, sed cum alii, tum
 illi imprimis, qui ad gubernacula imperiorum sedent,
 adstatim experiantur, quod dies diem doceat; pru-
 dentissimis etiam & de salute civium maxime sol-
 licitis imperantibus accidere & potest & solet, ut
 leges a se latas, quas optimas esse arbitrantur, mul-
 tum saepenumero iniquitatis continere, postmodum
 deprehendant. (a). Primam igitur causam collisionis
 legum civilium merito constituimus limitatum intel-
 lectum, quo Princeps, æque ac reliqui mortales,
 gaudet. Etenim non solum actiones humanæ pluri-
 mum variant, verum insuper circa quamlibet innu-
 mera fere occurunt momenta, quæ in æstimanda fa-
 eti cuiusvis moralitate in censum omnino venire de-
 bent (b); hæc autem omnia, cum imperans detege-
 re & legibus civilibus exprimere nequeat, necesse
 est, ut leges civiles aliquando inter se pugnare vi-
 deantur. Non equidem negamus, quin exoptata lux
 Principibus affulgeat ex diligentí monumentorum
 Historicorum (c) lustratione, ex quibus discimus, par-
 tim quænam leges alibi locorum sancitæ fuerint, par-
 tim etiam quantum ad felicitatem publicam contulerint;
 attramen sicut flores, qui in campis colliguntur, licet
 singuli utiles sint, alimentorum tamen loco non sine
 delectu adhiberi possunt; ita quoque in applicatione
 legum, a priscis præsertim Legislatoribus sancitarum,
 cau-

caute admodum est procedendum, seduloque viden-
 dum, ne *respublica ad leges componatur, & non po-*
tius leges ad rempublicam, quod certe æque est per-
 versum, ac si navium Fabricator ad gubernacula na-
 ves, non vero gubernacula ad naves ædificare vellet.
 Atque hac ratione factum est, ut Principes quidam
 collisionem legum, quam imminuere studuerunt,
 præter opinionem auxerint. Præterea facile contin-
 gere potest, ut una eademque lex duplicem eundem-
 que contrarium sensum, non quidem ex intentione
 Legislatoris, sed tamen ex inanimadvertentia ejus
 propter subtilem nimis aliorum interpretationem ad-
 mittat; quo in casu probe videndum, ne majus da-
 mnum, quam commodum, ex ista lege in civitatem
 redundet. Sic qui Concilio Amphictyonico adjunge-
 retur, jurisjurandi religione sese prius obstringeret:
Ne quam civitatem, huic fœderi annexam destrueret,
nec aquarum cursum alio detorqueret: immo si popu-
lus quicunque talia committere auderet, bello ipsum
persequeretur, & urbes ejusdem subverteret (d).
 Sed evidens est, quod posterius membrum hujus le-
 gis, quamvis prius confirmare videatur, illud tamen
 revera infringere queat. Amphictyonicum tamen institu-
 tum eo tendebat, ne vicini populi Græciæ civitates
 everterent, &, si qui alte adeo cristas erigerent, cete-
 ris facultatem concessit potentiam eorum coërcendi.
 Justam igitur fuisse hanc legem, faciles damus; ipsam
 vero prudentem fuisse, ægre admitti potest. Con-
 trarium nos satis docet Historia. Macedonum enim

Rex

Rex, PHILIPPUS, ut erat callidissimus, ita Concilio nuper memorato adscriptus, Græciæ civitates in suam redigere potestatem cœpit; caussam interferens, se decreta Concilii Amphiictyonici exsequi contra ilias republicas, quæ communes leges violassent (*e*). Denique cum Principes in legibus ferendis alterum quidem oculum in salutem civium, alterum in suam auctoritatem defixum non raro habeant, illamque fartam & tectam, hanc vero firmam & interdum auetam cupiant; haud certe mirandum est, si hinc collisiones legum civilium nonnunquam oriuntur. Atque huc procul dubio pertinent, quæ jam dudum monuit Illustris MONTESQUIEU (*f*): *Les Loix rencontrent toujours les passions & les préjugés du Legislateur. Quelquefois elles passent au travers, & s'y éteignent, quelquefois elles y restent, & s'y incorporent.*

(*a*) Quamobrem etiam TACITUS: *Omnis lex, inquit, habet aliquid ex iniquo, quod utilitate publica contra singulos rependitur.* (*b*) Vid. SCHUBERTI *Pbil. Pract.* §. 43. (*c*) Be-ne igitur POETA:

*Non tam multa gravis rerum experientia longo
Tempore, quam parvo te docet Historia.*

(*d*) Vid. AÆSCHINIS *Orat. de falsa legatione.* (*e*) Vid. *l' Histoire Ancienne par ROLLIN Tom. VI. p. m. 658, seq.* (*f*) Vid. *L'Esprit des Loix, Tom. III. p. m. 290.*

§. IV.

Vidimus modo, quo*f* varia momenta circa quamlibet fere actionem occurrant, quæ in æstimanda ejusdem moralitate multum ponderis trahunt. Fac autem, Principem in legibus ferendis ad hæc singula attendere, profecto tanta legum moles ad statum & facta civium propter immensum earum numerum & nimiam diversitatem accommodari non posset, nec his adminiculis tam constitueretur, quam turbaretur res publica. Quo enim plures in lege qualibet occurront litteræ, verba, loquendi formulæ, aliaque his similia, eo ampliorem suppeditant materiam excipendi, retorquendi, errandi atque cavillandi. Legislatoris igitur est, condere leges universales, ad quas facta, in essentialibus determinationibus inter se convenientia, sunt referenda atque examinanda. Enim vero cum essentialium solummodo rationem habemus, accidentia vero, ut loqui solent Metaphysici, in censum raro veniunt, licet in actionibus rite æstimandis utramque fere paginam faciant, difficulter nonnunquam discerni potest, utra lex alteri in casu quovis speciali prævaleat; adeoque tantum abest, ut universalitas legum collisionem earum tollat, ut potius hæc propter illam subinde existat. Interdum igitur Leges nimis speciales, interdum vero universales sunt causa collisionis legum civilium; incommoda vero quæ ex his duobus extremis oriri possunt, quodammodo vitabuntur, si ad rationem cuiusvis legis probe attendamus (a).

(a) Domare - Regl. §. 12. Domaren afte i all Lagh,
hwad hans upsæt war, som Lagen gjorde.

§. V.

Quamvis præterea leges civiles fundamenti loco ponant leges Naturales, unde etiam leges patriæ judicibus graviter injungunt, ut probe expendant, quod fas & æqvum sit (a); nihil tamen minus interdum contingit, ut illæ cum his pugnare censeantur. Atque hoc duplici potissimum ex causa fit: vel quod ipsæ Leges Naturales inter se pugnare videantur, vel quod inter has & positivas collisio existat. Licet autem utraque hæc collisio non realis, sed apparenſ solummodo sit, siquidem DEUS Legum nominatarum Auctor & omnis veritatis tons, si bi ipsi contrarius esse non potest; attamen in applicatione legum civilium, illis innixarum, oritur collisio, prout hanc vel aliam quandam legem principii loco adsumserimus. Frequenter etiam conflictus oritur inter leges Naturales & Civiles, qui porro facit, ut civiles ipsæ inter se collidant. Quo circa adhuc notandum, quod lege Præceptiva actiones, quæ Naturali prohibitivæ sunt adversæ, vel contra, civibus injungi nequeant; hoc enim extra potestatem est Summorum Imperantium, sed dicta collisio locum habet, quando vel mutatur materia ejus rei, de qua Jus Naturale statuit, vel permittitur aliquid Juri Naturali contrarium, vel certe nemo eidem ad-
fi-

sistit (b). Immo cum Jus civile in negotiis majoris momenti plerumque requirat solemnia quædam, sine quibus actus tamquam irritus spectatur; hæc autem ignoret Lex Naturalis, essentialium solummodo rationem habens, hinc nova collisionis legum materia nascitur. Nec omnino reticendum, quod talis quoque conflictus ex diversa indole actionis moralis & civilis oriatur. Scilicet actio moraliter bona dicitur, quæ cum Lege Naturali ita ad amissim convenit, ut nullo defectu neque respectu facultatum animæ neque intuitu corporis laboret; mala vero nuncupatur, quæ ab exactissima hac norma recedit. Actio civiliter bona est, quæ fini communi civitatis convenit; mala autem, quæ ad hunc scopum non est directa. Unde liquet, quod actio moraliter bona circa æquum, civiliter bona circa justum & utile præcipue versetur. Sicut vero quod palato arridet, sanitati interdum minus est congruum; ita quoque æquissimum non semper civitati conducere, experientia magistra constat. Quod suo jam dudum ævo animadvertisit CICERO. Tertium, inquiens, dubitandi genus est, cum pugnare videtur cum honesto id, quod videtur esse utile. Cum enim utilitas ad se rapere, honestas contra revocare ad se videtur, fit, ut distrahat in deliberando animus, adferatque anticipitem curam cogitandi (c). Memorabile hujus collisionis exemplum nobis præbet civitas Attica. Scilicet ad littora ejus tempore pacis appulerat classis communis Græciæ. Quod ut cognovit sagacissimus THEMISTOCLES, mox populum convocat, significatque, se

utilissimam excogitasse rationem, qua Patriam ad summum honoris & potentiae culmen evehere posset, modo virum deligerent, quem arcanorum, temere non divulgandorum, arbitrum habeat. Omnium nutu & voce mox designatus fuit ARISTIDES, cui detexit THEMISTOCLES, sibi esse propositum, classem communem Græciæ comburere; quo facto, Athenienses ceteras omnes civitates, hac clade afflitas, in suam redigere potestatem hand operose possent. Ut vero ad concionem rediit ARISTIDES, ingenuaque significavit, nihil THEMISTOCLIS consilio utilius, sed simul nihil esse iniquius, indicta licet negotii ratione, communibus suffragiis decretum fuit, ut THEMISTOCLES a proposito desisteret (*d*). En quomodo Suprema lex civilis cum naturali interdum pugnare queat, adeoque cum alia lex civilis hanc naturalem supponat, inter ipsas leges civiles hinc oriatur collisio, necesse est. Addo etiam, quod Legislatores in tranquillitatem publicam nonnumquam animis ita sint defixi, ut eandem pæne obliviscantur; illis proinde non dissimiles, qui solem tamdiu intuentur, donec cæcutire incipient. Huc pertinent Leges, quæ virtutis studium, quod promovere deberent, non solum impediunt, sed valde opprimunt, ex perversa persvassione Legislatorum, quasi salus publica ejusmodi severitatem posceret. Athenæ igitur a multis male audiebant, quod illos, qui virtutibus eminuerunt, Ostracismi pœna mulctarunt; unde etiam ISOCRATES dixit: *Athenas transeuntibus esse jucundas, incolentibus autem periculosas.* Sed hæc velut

velot in transcursu. Denique fieri potest, ut duæ diversæ actiones eodem ferme temporis articulo ab aliquo patrentur, quarum altera amplissimum præmium, altera vero exquisitissimam promereatur pœnam, unde gravissima legum collisio plerumque existit. Luculentius hojus rei exemplum nobis præbet Historia Romana, quam ut silentio illud præterire par sit. HORATIUS, heros ille, qui tempore TULLI HOSTILII vixit, tres Curiatios impigro animo & mascula virtute occidendo, non solum Patriam ab imminente liberaverat servitio, verum etiam Albanam civitatem hac pugna imperio Romano solus adjecebat; adeoque quin actionem civiliter bonam commisisset, dubitari nequit. Idem vero domum reversus & videns sororem germanam, cædem Curiatii, cui despontata erat, impotenter ferentem, atque factum hoc acriter sibi objicientem, adeo ira excanduit, ut viætrices manus sororis sangvine fœdissime cruentaverit. En actio & moraliter & civiliter pessima. Hunc tamen a Duumviris, judicandæ perduellioni constitutis, condemnatum, populus Romanus propter eximia beneficia ex tenore aliis legis a mortis pœna liberavit (e).

(a) Vid. R. G. B. Cap. I. §. II. aibique. (b) Vid. HERTHI Libr. cit. p. m. 116. (c) Conf. Libr. I. de Officiis Cap. III. ad calcem. (a) Vid. Traité des Etudes par Mr ROLLIN Tom. III. p. m. 320. (e) Vid. TIT. LIVII Histor. Rom. Libr. I. Cap. XXVI.

§. VI.

Sicut Geometræ ingenii aciem luculentissime produnt, quando abstrusissimorum problematum resolutiones ex principiis planis absque operoso calculo aut prolixia aliarum propositionum serie nobis exhibent; ita quoque Principis sapientia constat, cum paucas quidem, sed succinctas adeo fert leges, ut plures casus obvios lege lata, tanquam generali comprehendat. Cum autem tantam singulis legibus civilibus vim, quantam necessitas postulet, addere saepe non possit, igitur ex multitudine legum contra maleficiorum hominum molimina non raro quærendum est præsidium. Licet vero singulæ harum & bono proposito latæ & in se consideratæ sint præstantissimæ (*a*); attamen sicut ea est mortalium conditio, ut non solum mala ipsis noceant, sed nimius quoque bonorum usus vitium quandoque secum ferat; ita ingens etiam legum civilium numerus facit, ut altera alterius vim imminuat & subinde tollat, adeo ut sicut antea flagitiis, ita postmodum legibus laboret res publica (*b*). Quemadmodum enim cum diversi motus in machina quacunque a pluribus simul viribus producuntur, ordo atque exspectatus tenor diu non conservatur; ita quoque ex insigni legum copia continua earum collisiones oriuntur; quibus porro fit, ut almæ justitiae inducantur officiæ, clarissimis causis spissæ obtendantur tenebræ, & denique vultures togati, ut APULEJUS hoc genus hominum appellat, in turbido lucrosam exerceant piscaturam. Graviter hæc

hæc mala perstringit Auctor quidam, qui statum imperii Anglicani, qualis superiori fuit sæculo, exposuit: *Il n'est pas extraordinaire, qu'il y ait une grande multiplicité & variation dans leurs loix, & que les Actes du Parlement soient des volumes enormes des Loix contraires (c).* Quæ insuper dicenda forent, continent illustris quidam ex CICERONE locus: *Ex contrariis, inquit, legibus controversia nascitur, cum inter se due videntur leges aut plures discrepare hoc modo: Lex est, qui Tyrannum occiderit, Olympionicarum præmium capito, & quam volet sibi rem a Magistratu deposito & Magistratus ei concedito.* Et altera Lex: *Tyranno occiso, quinque ejus proximos cognitione Magistratus necato.* ALEXANDRUM, qui apud Pheræos in Thessalia tyrannidem occupat, uxor sua, cui Thebe nomen fuit, noctu cum simul cubaret occidit. *Hæc filium suum, quem ex Tyranno habebat sibi præmii loco depositum.* Sunt qui ex lege puerum occidi dicant oportere; res in judicio est (d).

(a) Bene ARISTOTELES Ethic. Libr. V. Cap. VII: *Lex id accipit, quod sit plerumque: non ignorans sane quanadque deficeret; & nihilominus recte habet, quippe defectus non est in Lege, nec in Legulatore, sed in natura rei.* Omnino enim rerum agendarum alia est materia. (b) Vid TACITI Annal. Libr. III. Cap. XXV. (c) Conf. ubrum: *Essai sur le Gouvernement civil* Chap. XIV, pag. 146 - 148. (d) Vid. Libr. II. de Inventione.

§. VII.

Supereft adhuc alia, eademque non exigui momenti caussa collisionis legum civilium, quæ in amplissi-

plissimis præcipue obtinet imperiis. Scilicet diversæ hominum propensiones atque inclinationes per leges ad justam redigendæ sunt uniformitatem; cum autem illæ pro diversitate regionum atque locorum plerumque varient, sicut experientia adfatim comprobat, leges vero universales sint & cives omnes pariter stringant, fieri profecto potest, ut instituta, quæ populis hujus vel illius regionis convenient, in alia desideratam turbare videantur felicitatem civilem. Immo Leges, quæ in hac terra ad populum in officio continendum sufficiunt, alibi locorum exasperari debent; quibus tamen in casibus modus est tenendus, cum leges ob nimiam severitatem inutiles subinde evadant, haud dissimiles elateribus valde intensis, qui nimio suo rigore sponte nonnunquam disiliunt (*a*). Ex quibus dilucide constat, quod diversa regionum indoles, diversusque civium genius, qui sæculorum decursu in eadem etiam terra mutari potest, caussæ sint, quod inter leges civiles sæpe existant collisiones. Hoc pridem agnovisse veteres vel ex PHILONI constat: *In tota Græcia*, inquit, *totaque Barbaria nulla civitas leges habet communes cum quapiam alia; immo vix invenies ullam eidem semper usam.* *Athenienses Laconicas adsperrnantur, Atticas Lacedæmonii.* *Inter Barbaros Ægyptii non utuntur Scytharum legibus, nec Scythæ institutis Ægyptiorum (*b*).* Quod quidem licet ita sit, non tamen existimandum, quod Jus Naturale diversis in locis sit diversum, sed variant solummodo Leges, quas Principes communis utilitatis & tranquillitatis publicæ caus-

sa introduxerunt. Pulchre, ut solet, quæ in arduo
hocce argumento monenda forent, dialogo quodam
explicat **ILLUSTRIS BARO DE BIELFELD:** *Un Turc, homme de bon sens, voyageoit de France en Allemagne, & cherchoit à s'instruire des Mœurs de ces deux Nations.* Il fut surpris de trouver qu'une chose, qui passoit pour juste d'une coté du Rhin devenoit injuste, dès qu'il eut gagné l'autre bord de ce Fleuve. D'où vient, demanda-t-il, cette contradiction, tandis que la *Verité & la Justice* sont uniformes, invariables dans tous les tems & pour tous les cas ? Un sage Jurisconsulte lui répondit : *En dressant nos Loix, nous ne consultons pas uniquement le Droit Naturel, mais aussi la Politique.* Nous voulons rendre nos Peuples heureux ; pour cet effet nous portons la vuë sur la situation locale, sur les intérêts de Commerce & du voisinage, sur le Climat, sur les productions naturelles du pays, sur le génie du Peuple & sur mille autres circonstances. Nos loix tendent à l'utilité ; & notre grand Art consiste à combiner cette utilité avec la justice. De-là vient que les Loix ne scauroient être égales pour toutes les Nations & pour tous les tems. Cette variété est fondée sur la Nature. Les Souverains abolissent, changent, augmentent, corrigent, diminuent continuellement les Loix & doivent agir ainsi. Rien n'est plus convenable aux grands intérêts des Nations. Altri tempi, autre cure. Voila ce que le Jurisconsulte répondit au Turc & il a répondu pour moi (d).

(a) Talibus applicari potest, quod de Legibus Japonensibus memoria prodit **MONTESQUIEU** Dans l'Esprit des

des Loix, Tom. I. Libr. Chap. XIII. p. m. 150. Elles ont en plus de fureur, que de force. Elles ont voulu établir une bonne police & leur faiblesse a paru encore mieux. (b) Vid. Vit. Moses Libr. II. (c) Vid. Institutions Politiques Tom. I. p. m. 82 & 83.

§. VIII.

Atque hæc de præcipuis caustis collisionis legum civilium impræsentiarum dicta sufficiant. Optandum igitur licet fore, ut tales semper ferri possent leges, inter quas nulla existeret collisio, non tamen propterea est existimandum, aliqualem inter has conflictum vel Principe indignum vel civitati noxiū esse. Jam dudum enim Viri, harum rerum peritissimi, cum de aliis, tum imprimis de antiquissimis legibus observarunt, quod ipsa contrarietate sua eximium Auctorum ingenium nec non indefessum de civibus bene merendi studium luculenter prodiderint. Testem opinionis nostræ habemus acutissimum MONTESQUIEU (a): Je prie qu'on fasse un peu d'attention à l'étendue de génie, qu'il fallut aux anciens Législateurs pour voir, qu'en choquant tous les usages réguis, en confondant toutes les vertus, ils montreroient à l'Univers leur sagesse. Princeps enim majoris momenti negotiis totus intentus, facile prætermittere, quin & negligere potest aliquid, ex quo deinceps collisio inter duas oritur leges, nonnunquam etiam contraria illa, quæ facienda proponit, ad finem obtinendum pulchre collineant. Tandem in casibus collisionis legum

gum civilium s^epe ingenuis hominibus speciosissima præbetur occasio, sese supra humanam veluti sortem liberaliter efferendi atque eximium illud virtutum robur, quo ipsorum pectus admodum micat, coram ostendendi, dum opportune indicant, quam angusta sit innocentia ad legem bonum esse, quantoque latius officiorum pateat, quam juris regula (b).

(a) Vid. *L'Esprit des Loix* Tom. I, p. m. 64. (b) Vid. SENECAE Libr. II, de Ira Cap. XXVII. p. m. 47.

FRATRI CARISSIMO,
JOHANNI HORNBORG,
S. P. D.
BENJAMIN HORNBORG.

Mihhi sane temperare non potui, quo minus ardentissimum meum in Te amorem, Frater dilectissime, publice testificarer, Tibique apertius declararem, quanta me voluptate jucundissimæ Tuæ adfecerint litteræ. Docuerunt me scilicet, Te ingenii & diligentiae Tuæ Specimen *De Collisione Legum Civilium*, propediem in sacratissimo Musarum Aboënsium delubro defensurum. Mecum autem reputans, quantis cæcæ ac volubilis fortunæ inju-

injuriis, quantaque rei familiaris angustia Tibi, pa-
riter ac mihi, a teneris fuerit conflictandum,
summa utique moveor admiratione, maximoque
juxta cumulari videor gaudio, ob felicissimas, quas
in litterarum studiis dudum fecisti, progressiones.
Sic parvitetem bone mentis sororem vere dixisse
Petronium, Tuo jam, & notissimo mihi, exemplo
discere licet. Tu igitur, *Mi Frater*, confidere iter
reliquum pergas; & quoniam Themidis studiosissi-
me operari Tibi proposueris sacris: ita Te, opto,
hæc Diva redamet, ut justa, id vero est amplissi-
ma, aliquando reportes præmia. Vivas vero au-
gescasque, donec per naturæ necessitatem ultra
non liceat. Vivas, inquam, felix, pietatisque &
fraterni amoris nunquam non memor. Vale.

Dabam Upsal. I. Calend. Febr. MDCCLXV.